

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાત કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૬૫ કિંમત ૧ રૂપિયા

ગ્રંથનામ વાકડીવળગરી ભાષ્ય વાળગી

ચર્ચાક

લાયક વાતચીત.

(સઘળી ઊમરના બાધમ્મોને મન ઉપર લેવા નોગ.)

કુ'બધ;

નંબર ૭૭૦ વરતમાં ન પ્રેસમાં મનચેરછ હોય'ગછ નગોચે કાપીછે

કિ'મ્મલ જેક આનો.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ગોપીરાઈટ-સંગ્રહ

વાડીવંતરને લાયક વાતચીત.

(જુદા જુદા ગ્રંથોમાથી વીણી કાઢાડેલી.)

જેમકે ડોકાણે લીલાંવ થવાનું હતું તે લોકો ધણા એકઠા થયા હતા; ત્યાંહાં આવને આરંભ થવાને લગાર વાર હતી, તે વાતો થતીયો હતીયો, તે સમયમાં કોઈએક ધરડો હતો તેને તેઓ એકે કહ્યું “મોહોટાભાઈ, તમને તે છે? હમણાનો કાળ ધણો કઠણ હશે; મને જણાયેછે કે આ રના કરે કરીને કેટલાએક દાહાડામાં નીરધન થશે. એ ઉપર તમે શું કો?”

સાંભળીને ધરડો કેહેછે “જો તમે, શીખામણ સાંભળશો, તો હું તે થોડામાં કહીશ. કેમકે કહ્યું છે કે,

“શોણને ધશારત અને મુરખને ટોકણી.”

તમે કોહોછો ને કર બારેછે, તે ખરું, પણ સરકારે ખેસાડેલા છે તેટલાજ કર આપવાના હોત તો બારે ન હોત; પણ આલસ, મુરખાઈ, માતબરી, એમનાના કર તેના કરતા વધારે; વાર શારી શીખામણ સાંભળીને

“જે પોતાને રાખેછે, તેને પરમેશ્વર રાખેછે.”

જો કદાપી સરકારે આપણા ઉપર કર ખેસાડ્યા કે જેણે તેણે પોતાની એક દશાંશ વેળા સરકાર ચાકરીમાં આપવી; તો તે સરકારને આપણે જુલમગાર કહીયે નહીં? અને જુઓ વાર, આલસ આપણી વખત ટલી લેછે! નકામો ઉદ્યમ કેટલો! ખ્યાલી મુશાલી કેટલી!

“નીરદ્યમ, રોગનું ધર; ને રોગ મૃત્યુનું.”

“ઉદ્યમ શરીર તાજું રાખેછે વપરાતી કુંચીની પેડે.” પણ “અનુદ્યોગ શરીર ઘટાડેછે કટાક્ષિલા લોહાની પેડે.”

ઉદ્યોગીને શ્લ પ્રાપ્ત થાયછે, નીરદ્યોગીને નહીં, શા માટે કે,

“ઉપેલાં મિંહના હોડામાં શીખાણુ આં પોતાની મેળે આવીને પડતાં નથી.”

માટે

“કાલ જો અશુભીકે, તો તેને અકારજ ગમાવેા એ સરખું ખીજું દેવાણુ આપણું નહીં.”

કેહેવતકે કે,

“ગઈ ધડી પાછી આવતી નથી.”

આપણે વારેવારે કહીએ છીએ કે,

“આવકાશ ધણોછે, પણ એમ કેહેતા કેહેતાંજ અવકાશ થોડો થતો જાયછે તેની શુદ્ધી રહેતી નથી.”

માટે ઉદ્યમ કરવો, અને જે ધટારત તેજ કરવો. પછી કરતાં કરતાં અબ્યાસ પડ્યો એટલે તે સારો લાગશે, અને થોડીવારમાં અતીક કરતાં આવડશે, કેહેલુંછે કે,

“ઉદ્યોગે સધણું સાચું થાયેછે, અને અનુદ્યોગે સધણું માફું થાયેછે.”

“ને મોડો ઉછે તેનું સાંજે કામ બાકી રહેછે.”

“આલસુ લોક વાટે હલવે ચાલેછે પછી તેમને દરીદ્ર મેલવી લેછે.”

એ માટે,

“આપણે કામને ડેલણું, કામથી આપણે ડેલાવણું નહીં.”

“વહેણા મુએ, વહેણા ઉડે, તે, સાનવાન ધનવાન, અને આરોગ્યવાન થાયે.”

એ માટે આગળ સારો સમય ક્યારે આવશે એવી આશા કરતાં ખેસણું એ ઘેલાયછે; ઉદ્યોગ કરવાથી જે સમય છે તેજ સારો સમય કરતાં આવડશે. કહ્યું છે કે,

“ઉદ્યોગી મનોરથના બરોંસા ઉપર ખેસતો નથી” અને “જેનું મનોરથ ઉપર જીવણું છે, તેનું મરણું ઉપવાસ ઉપર હોયછે.”

“ચાકરી કરશે તે આખરી પામશે.”

“કષ્ટ વીના શ્લ નહીં.”

“જેને વ્યાપાર છે તેને મંડિત છે.”

“જેને ધંધા છે તેને લાભ આપરે છે.”

પણ,

“વ્યાપાર, ધંધા કરતાં આવડ્યો તો પુરું કરે છે; નહોતો ગામ મુકાવીને નસાડે છે.”

“ઉદ્યોગીને ઉપવાસ નહીં.”

“ઉદ્યોગીના ઘરમાં કુખ્ય પ્રેમતી નથી.”

“ઉદ્યોગીના ઘરમાં ઊંટવાંલનાં માણસો;

“નાજરનાં માણસો જ્યાં પાંમતાં નથી.”

શા માટે કે,

“ઉદ્યોગ દેવું ટાલે છે,

“નીરુદ્યોગ દેવું વસારે છે.”

જેને પાપે કંઈ આપું નથી, અથવા થાપણ મળી નથી, તેને ઉદ્યોગ એ હોટી સીદો છે.

“ઉદ્યોગીને ધન્ય સહાય થાએ છે.”

કહ્યું છે કે,

“તું હલ ફરવ, એટલે તને દાણ વેચવાને અને ખરચવાને મલશે.”

“આજ ગયો નહીં તો કામકર, કાલગી અડચણ કોણ જાણે.”

“એક કાલ બે કાલના અવેજમાં થાય છે.”

“કાલે કરવાનું તે આજ કરી નાંખ.”

“તારા ઘણાં તને નકામો દીકો તો શું તને સરમ લાગશે નહીં? તો હવે પોતાનો પોતે ઘણી છતાં પોતાને નકામો જોધને ચુપ કેમ રહે છે?”

જોધયતો તારી પાછલ ઘણાં કામ છે— તારી જાતનું કામ; તારા કુટુંબનાં કામ; તારી સાતીનાં કામ; તારા ઈશ્વ મિત્રનાં કામ; ગામનાં કામ; પ્રજાનાં કામ; ગરીબ લોકોનાં કામ—

એ માટે

“સુરજ ઉગતાં ઉઠા અને સામાન તપાસ.”

સ્મરણ રાખજે કે,

“પીએલી આદેલી પીત્રાડી ઝંઘરને પકડતી નથી.”

કહીશું કે હું અચકત છું, અને કામ ઘણું છે; એ ખરું પણ નિત્ય અભ્યાસ

રાખ, અને સમતકાર બો.

“નિરંતર ધસ્યાથી પથરાં પણ

“નિત્ય કાતરીને ઝંઘર હોટું દોરકું તો

“નિરંતર ધા, મોટી છાયાનું ઝાડ

તમારા માંહેલા કોઈ કહે છે જે

સ્વસ્થપણું ન જોઈએ શું? ખરી જોઈએ, પણ કહ્યું છે કે,

“સ્વસ્થપણું જોઈએ તો વખતસારો

“જાંહાં પલનો ભરોસો નહીં

ઘટીકા બર્થ કાઢવી તે સ્વસ્થ

કામલ થનાર નથી.”

સ્વસ્થપણું એટલે વેલા બધે જ નહીં એનું નામ, એ સ્વસ્થપણું ઉદ્યો

પ્રાપ્ત થાએ છે, નીરુદ્યોગીને નહીં; શા

કે તેને ન્યાહાલ થયાનું સુખ થતું

“સ્વસ્થપણું ને નવરાસ એ બેઉ જુદા

“સુખનો અનાદર કર એટલે તે

પછવાડે લાગશે.”

“ઉદ્યોગીના ઘરમાં લક્ષ્મી નાચે છે.”

“જેની પાસે પૈસા તેનો સરવ આરજવ

કરે છે.”

“જેની પાસે પૈસા તેના ઘરમાં સંઘનાં

સુખ ચાલીને આવે છે.”

તમે કહેશો જે પોતે શ્રમણ બાગવીએ

અને ખીજા ઉપર કામ નાંખીએ, તો તે

કશું થયાનું નહીં; કહ્યું છે જે,

“આપણનું કામ આપણે પોતે જોવું.”

“ખીજાના ઉપર ઘણા વીરવાસ કરવો

નહીં.”

“ન જોયાથી જોવો તોટા થશે તેવો

કામ ઉપર હાજર રહીને કામ ન

સમજીને તોટા થાનાર તથી.”

“કામ કરનારોની ચોકસાઈ ન કરવી

તેજ તેમની આગલ આપણી કોથલી

ઉધાડી કરીને મુકવી.”

જીજી; બુદ્ધીને વીધયે સ્થિરતા, એક

નીરમ્ય, ચોકસાઈ, જોધયે, શા માટે જે

કહેલું છે,

મારે ઉજડીને વાવેલું ઝાડ, ને
વાવેલું કુટુંબ,
તેમાં નથી, જેવું સ્પીરતાયે
તેને સેવ, દુકાન તને સેવશે."

મામણે જોઈએ તો પોતે જા."

જોઈએ તો કોઈને મોકલ."

મારે ઉપર

જોઈએ તો મોકલના માલા ઉપર."

ની મામણે આકરના હાથ કરતાં
વીધાન કરે છે."

તે ઉપર મામણે વીધાસ રાખીને
કલ લુટાઈ મોકલે."

રમાં જે વીધાસ રાખતા નથી
તરે છે, પરમારથમાં વીધાસ રાખે
તે તરે છે."

૨ ધોજાવું હીતજ કરશે-કલું છે કે,

"આ કરશે તેની વીધા."

તેની લક્ષ્મી."

મારે ઉપર."

મારે ઉપર."

મારે ઉપર."

મારે ઉપર." ખીજી."

જોઈએ તો આકર તો વું
મોકલત કર."

નાહ માહના પ્રકરણમાં ધણું
વું ને એ.

"નાહની ક મોટા ખીજાડ કરે છે."

કલું છે કે,

"ખીજાસ રનાલ ગયો,

"મોલસાસે થોડા ગયો,

"થોડાસા સ્વાર ગયો,

"ઝીરણે અનર્થ ખીલાથી થયો."

આ પાછલો ઉપદેશ ઉદ્યોગ વીધે અને
માતાના કામમાં ચીત દેવા વીધે કલું પણ

જો ઉદ્યોગ સુખદાયક જોઈએ તો તેને

મારીપણું જોઈએ. તે જો સમજાયું

તે નીધાય ને

નહી તો જનમ સુખી દલતાંજ એમવું, છેલ
પાસે એક કોડીરૂ હિ નહી એમ. થશે, કલું છે કે,

"મોટા ચુલો કોથલીને નાહની કરે છે."

જો તમે શ્રીમાન થાવાના હો તો મેલવવું
અને રાખવું, એ બેઉ જુઓ.

"આપણે કરતાં જેનો અરથ મોટો
તેને થશે સદા મોટો."

"બાપદીઓ, દારૂ. જુઓ, અને ઠગાઈ,
એ સંપત્તીને ધરાડીને વીપની વધારે

છે, બાપ"

"એક વ્યસનને જેટલું અરથ લાગે છે
તેટલામાં બે છોકરાં ઉછેરતાં આપણે."

તમે કેહોશો જે થોડા આહા, થોડું કુધ,
લગાર મારું જનમ, જરા મારાં લુગડાં,
કોઈ દહોડા મંડળીને ઉભણી આપી હોય
તો, તેની ધણી વીસાત નથી; તો આ
વાત સાંભલો કે,

"અનેક નાહનાનું એક મોટું થાય છે."

વલી,

"નાહના નાહના અરથ સંભાલ."

"નાહણું કાણું મોટું વાહણું જુરાડે."

વલી.

"ધેલા ઉભણીઓ કરે છે, શાણા
આએ છે."

અહીંમાં તમે આપણો, શા મોટે જે
મામાન મસ્તો વેચાશે તે લેવા મોટે; પણ
માદ રાખવું કે,

"જેનું કામ નહી તે અરથી કીમતે
પણ મોધું."

"જેની ગરજ નહી તે વેચાયું લીધું
તો, થોડા દાહાડમાં જેની ગરજ છે
તે વેચવું પડે છે."

જે લેવાને આપણું સામરથ નથી, તે
શોભા મારે ભુલથી લઈને ધણાં લોક રૂચા
છે, મોટે,

"પૈસા નાખી દઈ સંતાપ, વેચાણો લેશો
નહી."

"આગળાને ઠાકર, પાછલો શાણો."

"શાણા, ખીજાની ડોકરો જોઈને સામથ

યામ્મિએ, પેશાખોની પાસે સમજતા નથી.”

હીરા, માતી, શામળ, જોડીઆ, કંઠીઆ કડકીયાં, વીટીઆ, રૂપાનાં વાસણ, બત્તાદી પદારથ પ્રકત શાળાના આંકીયા છે; એ બગર કાંઈ આડું રહે એવું નથી; એ સારાં દેખાએ છે મોટેજ લેવાં. એ બાબત અરચ વધારીને મોટા મોટા દરીદ્રી થયા, અને જે સંસારમાં આવીને ચાલ્યા, અને જેણે પોતાના પરાક્રમથી ચાર પૈસા ગોડે કર્યા તેની પાસે તે કરજ માગવા લાગ્યા, મોટે,

“જાભા કહ્યું પહેલાં શ્રીમંત કરતાં મોટા.”

કેટલાએક એમ કહે છે તે એમ કહે છે જે, અમારો બાપ અમારે સાર પુષકલ સંપત્તો મુકી ગયો છે તે કહ્યું નહીં, પણ તે સંપત્તી બાપે કેટલા અમથી મેળવી છે, કેવી સાચવીને રાખી છે, તેના તેને અનુભવ નથી મોટે તે અરચવાને તેને અધર સાંગવું નથી, તેને જણાએ છે જે,

“સદા દાહડોજ રહેશે કદી રાત થવાની નથી.”

પુષકલ છે તેમાનું થોડું થોડું અરચીઉ તો શી ચીંતા છે; પણ પાદ રાખવું કે,

“બરેમાં પાણીમાંથી નીત્ય થોડું થોડું લીધું અને પાણું નહી ઉમેચું તો વાસણ ફોરડું પડે.”

વાસણ ફોરડું પડ્યું એટલે, પાણીની કીમત સમજાએ છે, તે પહેલાંજ જે સમજવાને પહેલે તેણે આ વચન હઆદ રાખવાં કે,

“પેશાખો કીમત જાણી હોએ તો તે ઉછીના માગવા જવું.”

વલી,

“જે ઉછીના માગવા જાએ, તેજ અરવા જાએ.” “જે ઉછીના આપેલા વસુલ કરવાને જાએ, તેની પણ તેજ દશા.”

પણ કરતાં આપ્યા છીએ તેમ ન કરીએ તો માન રહેશે નહી, એમ કહેશે તો,

“મોટાઓનાં વીચાર કરશો તાં”

પણ કરો.”

ખીચું

“એક સાર શાભાવ

સારું જોઈએ.”

“ખીજ બાલ્યુ પછી માડ

“એક સારા વીથ મન મારા

અનેકની પીડા કેમ થશે.”

એવું છે કે સારા ધોતીજોડા પાંચડી જોઈએ; સારી પાંચડીને ગરબા જોઈએ; સારા અંગરૂપ સારી સાલજોડી જોઈએ; સારી સારી કંઠી જોઈએ; એ અરવ સારું; બાયડી બારી, વાહાન કે સારાં, આગતસ્વાગત સારું, નાચ ઉજાણીઆ સારીઆ, સગાં મ પ્રયોજન સારાં, દાન ધરમ તેને સારાં, એવાં એ અરવ સારાં, જોડા થકી ઉત્પન્ન થાએ છે. અરચના તાલુમાં પડે છે, પ્રતીજ લોભથી ઘણા અનરચે કહ્યું છે

“મરીએ પ્રતીજો સારું

કરવાને જવું નહી.

કુલીને બલદની બાંધી

નહી.”

વલી કહ્યું છે કે,

“મોટાઈ સંપત્તી સંગા

વીપત્તી સંગાતે જમો

સાથે સુએ.”

તેહ્યાર કરવા, એ

નું

એટલું હોઈને બાહરની તરાઈ કામની; જને સાર એટલ કંઈમાં પ તે થકી શરીરને આરામ હોઈ; દી વીમાંતી નહી; આખરને નહી નહી; જને વીથ મત્સર ઉત્પન્ન કરે; આપણને વીપત્તીમાં નાએ તે કહેશે જે આ લીલાવવામાં પૈસા માંગતો નથી, જ મહીનાની આપે છે; તેને આજ આ પાસીની વર લેવાને શી ચીંતા છે. તો જુઓ જે કરીને તમે પોતાની શી દશા કરાશે પોતાનું સ્વતંત્રપણું કરજ આપવાને

ઉપર પૈસા પોહ્યાં ત્યાં
જોઈને લાજ પામશે;
પણને ખીલીશે; તમે
પાલક દેખાશે; વામ્મદા
શે. શા માટે ને,
તે પાછલ જોડું
કે."

અમરવતી સ્વારી

માનુસે એવી દશાથી
બલાએ પોતાનું સ્વયં છો-
મતે ને શું કરશે?
સદાચરણનું આલવા દેતી

હબી રહેતી નથી."

પોતાને બંદીખાનામાં
પરાધીન કરે છે.

આપણે સ્મરણ બુલીએ
પણ "સાવકાર લોક ધણી
દેહ હુએ છે."

તે કહે છે, ઉમરાણી
કે."

તે કસ; લેનાર આપ-

તે બંદીખાનાનો ધીકાર
તરખાડું, નીરસાબપણું,
તે અને સંસારી થા-
ના દાહાડા હશે, માટે
પરચાઉં તો શી
હું છે કે,

અને આપતી સાફ, દ્રવ્ય
તેટલું બચાવ." શામાટે
અલેજ સાંહાંજ મુખી રહે-

તે નીચપ નથી."

પણ,

"જનમમુખી ખરચ તો થવાનાજ એ
વાતનો તો નીચપ છે."

કહું છે કે,

"એ દીવીએ વેચાતી લેવાને સેહેલ, પણ

"એક દીવા અપ્પડ ખાલશે કંહણ."

વલી કહું છે કે,

"નેટલું મેલવાએ તેટલું મેલન.

"મેલવેલું નેટલું રખાએ તેટલું રખ

"તને પૈસાદાર કરવાં સાફ એથી ખીજો

કીમીયો નથી."

હવે હું ચાર ખીજ પણ સંસારીક વાતો
થોડાંમાં કહું છું; જે મનમાં દેહ ઉતારીએ
તો તમને દેખીની પીડા થતાર નહી.

"જિયોગ કર."

"પેદાએશ કરતાં ખરચ એએ કર."

"એક પધસો બચાવ્યો તે એ પધસા

મેલવ્યા બરાબર સમજ."

"એક એક પધસો કરીને રૂપીએ થાય

છે, અને એક એક રૂપીએ કરીને

શા રૂપીએ થાય છે."

"સંચયને સાફ કાંઈ દ્રવ્ય જીવું કહાડ."

"પેદાશ ખરચને હિશાબ રાખીને

જાતો જા."

"જોટાઈ માટે ખીજની ખરોબરીથી

ખરચ કરીશ નહી. તથા આગલ

થનારા લાભની આશા ઉપર આજ

ખરચીશ નહી."

એ પ્રમાણે ધરડાએ ઉપદેશ કરીએ તે
સાંભલીને સરવે ડોકાં પુણ્યાં; એટલામાં
ત્યાંહાં લીલાંડ થવા માંડ્યું, ત્યારે સરવે
ધરડાની તરફ પુક કરીને ઝટાઝટ સામાન
લેવા લાગ્યા. તેમાં એકે વીવેકી હતો તે
માન પાછો હાલ્યો, અને આ સરવ વાતોનો
વીચાર કરીને ચાલવા લાગ્યો, તે સુપત્તી
સંતતી, આરામ્ય ચાલની સ્વસ્થતા, એ-
એને પામીને જનમ મુખી મુખી થયો."

